

RACYJA (28) *sb f*

-cy- (8), -ci- (8), -ti- (7), -cyi- (3), -ty- (2).

Pierwsze a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie), końcowe pochylone.

sg *N* racyjã (5). ◊ *A* racyję (1) *KwiatKsiąż*, racyją (1) *SarnStat*. ◊ *I* racyją (1). ◊ *pl N* racyje (7). ◊ *G* racyj (3). ◊ *A* racyje (4). ◊ *I* racyjami (6); -ami (4), -(a)mi (2).

Sł stp brak, Cn s.v. mowa mięszana z rożnych językow, Linde XVI(XVIII; wstawka z XVIII) – XVIII w.

Wynikająca z czyjegoś rozumowania przyczyna, na której opiera się jego pogląd, postępowanie; argument, uzasadnienie, słuszność [ratio – rozum BartBydg, Mącz 347a; – wzgląd, obyczaj Mącz 347a; – rozum, rachowanie Calep; dowód; przyczyna; rozum; sens – ratio Cn] (28) : (marg) X(iądz) K(anonik) łobie wżytkiego pozwala przeciw piśmu ś. (–) [...] Broniąc fię y łzcząc w tey mierze racyami/ ktore fię I.M. y nagruntownieyſze y nałulznieyſze być zdádzą. CzechEp 7; Ze w sprawie Pana Gniezninskie⁶⁰ tak często WKM molestuię wyciska to namnie y powinność którą z nim mam y łaską WKM którą znam y ratie niektore wypisane odemnie do Pana Podlaskiego ActReg 115; Prawie tedy pod tę resolucyą pisanie w m MM Pana trafiło naktore acz komorny ale nie taki odpis w m̄ posyłam, iakiby miał byđz zatemi ratiami ktore w m̄ wypisac raczeł ActReg 141; á Allegátia iedná ták ma byđz rozumianá/ odmowá łrony przeciwnéy aż dotąd/ że druga łroná ná to odmáwiác pocznie: chocia tām ratiy/ y odmów będzie nie máło SarnStat 1157, 1299.

racyja czego (1): Rátia tego [tj. sposobu pisania]. Bo iefliż /ć/ z áccentem /ś/ z áccentem, tákże y /ż/ z punktem ná wiérzchu miąłzym, waźné [...], niewiém czemuby to /ć/ z punktem [...] waźné byđz niemiáło? JanNKar E2v.

racyja w czym (1): baczymy z ich zdania yrzeczy przywodzenia rozne na obie stronie w tey sprawie racye ActReg 134.

racyja czyja [w tym: pron poss (3), G sb (1), ai poss (1)] (5): LibMal 1548/145; ieslim winien niech moia mowa y racye mieysce maią w m̄, a za zdraicę mię nie mieycie bom się ia do zadnego z Krolow nie przywiązał ActReg 50, 108; SarnStat 415; Ztąd fie też pokázuie ofłátnia racia náłzá: iż tá konfederacia iefł niepotrzebna PowodPr 46.

Ze zdaniem przydawkowym [w tym: aby, żeby (2), iż (1)] (3): bo iesliby kiedy z Maximilianem iednane było a szkod się vpominał. Tedy łatwa ratia aby na tych patrzal co go vprowadzili. ActReg 7; [na sejmie przyszłym] wszytkie rzeczy są nie małego wvazania godne, Nadrugą tez stronę nie małe takze są racye, zeby nie mieszkanie ten Seim był zložon ActReg 134; PowodPr 46.

W połączeniach szeregowych (2): Cołz tedy o mądrości za rośłádek dány/ ktora łtak okwitych á wielkich rzeczy powłtaie/ w ktorey/ náuki wżiłtkiego żywota/ przykazania/ y racye zámikáią fię? *KwiatKsiąż E2v; CzechEp 7.*

Fraza: »racyja [na kogo] się ma« = jest wzgląd na kogo (1): Przypominał y to Im. P. Kanclerz ze się mała ratia napowinne iego ma ktory [lege: którzy] y maietności y zdrowie tracą, nasłuzbach Rptey y WKM. ActReg 97.

Zwroty: »racyją dawać« (1): O Hetmáńfkiéy zász Iurifdiciiey gadáiąc, piękny przykład *ex Aristotele ex Ethicis* może łie tu przytoczyć: [...] Dla czego, dla którój przyczyny *maior poena irrogabatur iis, qui in praelio clypeum amitterent, quam iis qui gladium:* y rácią piękną dáie *SarnStat* 1263.

»mieć po sobie racyje« (2): ia/ máiąc po łobie/ z łáfki Bożey/ lepfze/ pewnieyſze/ waźnieyſze/ trwálſze y prawdźiwſze: bo z łámego/ łzczyrego łłowá Bożego/ rácye/ przyczyny y ſwiádectwá [...] nie chriſtyáńfki poſtępek w tákowej łpráwie [*tj. wypaczanie Pisma św.*] [...] pokażę. *CzechEp* 7; *JanNKar* D2v.

»racyje przytaczać« (1): Powya yſch suknye polfkiey on nyema y chce gardlo dacz yeffize vnyego bądzie nalyzeyona Nad tho racie y obroni scheraffedinowe czy obadwa thefch przithaczali *LibMal* 1548/145.

»racyje przywodzić; racyje rozwieść się mogą« [*szyk zmienny*] (3;1): *KwiatKsiąż* I2; Tu się y insze racye rozwieść mogą do tey materyei ſłużące, oktorych namawiało, wszystko ad eum finem aby wſtępek iaki vczynic się mógł do zgody y dopokoju *ActReg* 149; Iednak niechcąc przywodzić zawodzić zadnych raty swych [*pan gnieźniński*] puszcza się nasamę łaskę WKM nie wátpiác ze od niey odrzucon niebędzie *ActReg* 108, 137.

»racyjami się spierać (a. rozpierać)« (2): Poſłowie przy intencyji ſwej stojąc powtorzyli tego, ze są gotowi o obojej tej obronie radzić, gdy też zdanie IchM o obojej uſłyszą, a gdy im będzie dano opatrzenie. Były zatym collocutoria promiscue panow z poſły racyjami się spierając. *Diar* 116; *SarnStat* 1299.

»racyj szukać« (1): boiest na co oko miec, gdyz szukaiąc ſpołem rozmaitych racyi nie widziemy modos tak łatwych, iako pacta Remp: vczynic. *ActReg* 95.

Wyrażenia: »racyja z obu stron (a. na obie stronie)« [*szyk 2:1*] (3): zobustron ratye, my godne bydz dobrego, y rozmyſlnego vwazenia rozumieiac chcielimy topodac, doPanow rad naszych *ActReg* 136, 136, 137.

»racyje ſlušne« [*szyk 1:1*] (2): łą ięzyki ná wſzyftkim Swiećie przednieyſze/ s ktorych iáko źródł żywych/ inſze rozmáitych Narodow ięzyki początki rozmnożenia/ włafnoſci/ y rozne dla roznoſci gránic wymowy łwoie máią/ co ia káždemu łłufznymi raciámi wywiodę *StryjKron* 95; Zyczyłbym iednák Oyczyźnie tego/ áby koždy co kto może y vmié, byle miał po łobie rácię łłufzné, nie lénił łie okázac co pożytecznégo bydz oyczyźnie rozumie. *JanNKar* D2v.

Szeregi: »racyje, argumenta« (1): *Controuerſiae* przedtym piſywano práwie rozpiéráiąc łie raciámi, árgumentámi, y replikuiąc *SarnStat* 1299.

»racyje albo dowody« (1): abowiem oni chcą yżeby káždy ſententią ſwą/ to ieſt/ rzecz álbo łpráwę krotkimi ſłowy wypowiedział/ y yżeby gołę racyie/ álbo łwey rzeczy dowody przywodziłi *KwiatKsiąż* I2.

»racyje i obrony« (1): *LibMal* 1548/145 *cf* »racyje przytaczać«.